

УДК 330.101

Д. Ю. МИРГОРОДСЬКИЙ, аспірант Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДЕФІНІЦІ ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ»

У статті розглянуто сутність державного регулювання економіки, визначено основні підходи суті державного регулювання економіки.

Ключові слова: державне регулювання, державна економічна політика, інструменти державного регулювання.

Вступ. Питання щодо ролі держави в регулюванні економіки є досить проблематичним. Одні вчені-економісти вважають необхідним жорстке державне регулювання всіх відносин у сфері економіки, у зв'язку із цим пропонують свої методи та напрями державного впливу на економіку, інші ж – вимагають обмежити роль держави у впливі на економіку аж до повного його заперечення. Такі крайності, як надмірне втручання держави в ринкові економічні процеси (адміністративно-командна економіка) чи повне невтручання у сферу економіки (нерегульований ринок), призводять до негативних наслідків у розвитку економічної системи.

В Україні неабиякий внесок у певні аспекти дослідження проблеми державного регулювання економічного розвитку зробили такі відомі вчені, як: Ю. Бажал, О. Білорус, В. Геєць, Н. Гончарова, А. Гриценко, М. Долішній, М. Данько, С. Дорогунцов, Д. Євдокимова, І. Лукінов, Д. Лук'яненко, А. Мар'єнко, Б. Панасюк, Ю. Пахомов, В. Пономаренко, А. Поручник, М. Соколик, М. Чумаченко, А. Філіпенко, А. Шегда. Напрацювання у цій сфері акцентовано навчального характеру належать ученим-викладачам З. Ватаманюку, А. Задой, Л. Корнійчуку, Г. Климку, С. Мочерному, С. Панчишину, А. Савченку.

Мета дослідження. Тому, метою роботи є обґрунтування актуальності теоретичних підходів щодо визначення суті державного регулювання економіки.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі поняття «державне регулювання» не визначене, разом з тим багато вчених називають його різноманітні форми та методи. Так, ряд учених-економістів вважає, що державне регулювання здійснюється шляхом соціально-економічного

прогнозування, за допомогою антимонопольної політики і розвитку конкуренції, державної стандартизації, системи оподаткування, інших форм регулювального впливу держави. Разом з нормативно-правовим регулюванням відповідних сфер господарювання для економічної діяльності держави характерною є розробка комплексних і регіональних програм тощо.

Державне регулювання, разом із плануванням (програмуванням) організаційної діяльності, стимулюванням і контролем, державним моніторингом і протекціонізмом (підтримкою приватного підприємництва), правовою організацією державного сектора ринкової економіки, є одним із напрямів державного впливу на розвиток економічних процесів.

На основі вищевикладеного наведемо деякі визначення державного регулювання економіки.

На нашу думку, всі визначення суті державного регулювання можна згрупувати за такими ознаками:

1. Державне регулювання трактується як економічна діяльність держави.

Так, деякі автори вважають, що державне регулювання економіки – це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики, заради реалізації національних інтересів держави [5, с. 95]. Проте державне регулювання не підмінює, а посилює, доповнює ринковий механізм, держава бере на себе тільки ті функції, які непідвладні даному механізму. На наш погляд, ця дефініція на сьогодні є актуальною, оскільки ми погоджуємося з думкою, що держава повинна законодавчо «вибудувати» тло, на якому суб'єкти господарювання та інші учасники національного ринку зможуть сповна реалізувати власні можливості.

2. Державне регулювання розглядається як система заходів.

До прихильників такого підходу належать: І. Михасюк: «Державне регулювання – це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей» [6, с. 8]. Дане визначення дещо спрощує функції держави і відводить їй роль виключно

регулятора та контролера. Проте, в даному визначенні повністю ігнорується стимулююча функція інституційного сектору, що не є правильно.

А. Булатов наводить наступне визначення: «державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства – система типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, здійснюваних уповноваженими державними установами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування соціально-економічної системи до умов, що змінюються» [7, с. 371]. Щодо визначення А. Булатова, єдиним зауваженням є незрозумілість вживання виразу «система типових заходів». На наш погляд, недоліком державного апарату є імплементація традиційних методів державного управління в динамічних зовнішніх умовах, особливо в середовищі України, інституційний сектор якої є в багатьох аспектах далеким від ідеалу. Тобто, інструменти державного впливу, які застосовувалися раніше, виявляють свою неієздатність. З огляду на це, характеризувати державне регулювання як систему типових заходів не варто.

Л. Ходов зазначає: «Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються» [10, с. 45]. Це визначення повністю повторює дефініцію А. Булатова і не містить жодного авторського характеру.

Д. Зухба, Е. Зухба, Н. Каптуренко вважають: «державне регулювання – комплекс економічних і політичних заходів, які здійснюють державні органи з метою координації економічних процесів, спрямованих на підтримку оптимальних пропорцій суспільного виробництва і запобігання в ньому кризовим ситуаціям» [3]. У такому формулюванні, на наш погляд, не беруть до уваги динамічний аспект, тобто не вказується знову ж таки на стимулюванні державою динамічного розвитку суб'єктів ринку, а не виключно дотримання стійкого рівноважного стану.

3. Державне регулювання представляється як комплекс основних форм і методів впливу на певний процес чи об'єкт.

Прихильниками такого підходу є: С. Мочерний: «державне регулювання – комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних

установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [7, с. 379].

В. Орешина: «державне регулювання економіки – це діяльність органів влади щодо впливу їх на процес суспільного відтворення з метою досягнення суспільно корисних результатів» [4, с. 92]. Це визначення є дуже загальним і не відображає специфіки власне державної діяльності.

Л. Дідківська та Л. Головка: «державне регулювання – вплив держави на соціальний розвиток країни» [2, с. 14]. На нашу думку, визначати єдиним вектором та ціллю державного регулювання соціальний розвиток не є повністю правильним, оскільки соціальний розвиток є наслідком інституційних змін через трансформацію економічних механізмів. Більш гнучким та адаптивним до сучасного рівня розвитку України є визначення Д. Стеченко: «державне регулювання – вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання та окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку» [8, с. 5].

Дуже звуженим є визначення В. Братишко: «Державне регулювання економіки – це процес цілеспрямованого впливу на підприємство, тобто на створення нових вартостей, а також виробництво і використання ВВП. І входить цей процес до кола інтересів винятково держави як керівної системи в суспільстві» [6]. Оскільки державне регулювання спрямоване не тільки на окремі підприємства, а на різні сфери прояву суспільних відносин, дане поняття слід розширити, що й зробила Н. Саніахметова: «державне регулювання економіки – заснована на законодавстві одна з форм державного впливу на економіку шляхом встановлення та застосування державними органами правил, націлених на коригування економічної діяльності фізичних і юридичних осіб, що підтримується можливістю застосування правових санкцій при їх порушенні» [5, с. 22].

Однак ці визначення, на наш погляд, мають такі недоліки: по-перше – відсутній системний підхід; по-друге – не повністю виокремлено об'єкт

державного регулювання, обмежуючи його тільки «відтворювальними процесами».

Проаналізувавши наведені визначення, можемо зробити висновок, що вони по-різному розкривають суть даного поняття і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує кінцеву мету державного регулювання.

Так, прихильники першого підходу вбачають необхідність такого регулювання заради реалізації національних інтересів держави; прихильники другого підходу – вважають метою державного регулювання стабілізацію та пристосування соціально-економічної системи до умов, що змінюються; прихильники третього підходу – у впливі на розвиток суспільного способу виробництва і покращення соціального розвитку країни. Така понятійна невизначеність породжує значну кількість різноманітних заходів державного регулювання, які не призводять до бажаних результатів.

Найбільш повно це поняття можна представити наступним чином: державне регулювання економіки – це процес управлінського впливу держави на стан окремих сегментів ринку (реального ринку, грошового ринку, ринку праці, зовнішньоекономічного сегмента) за рахунок зміни мікро- і макроекономічних параметрів з метою досягнення збалансованого зростання (економічного зростання при повній зайнятості всіх факторів) економічної системи. Отже, державне регулювання – це система заходів держави задля забезпечення виконання усіх своїх функцій.

За визначеннями Р. Склярова [9, с. 58], поняття «державне регулювання економіки» передбачає наступне:

1. Системою – об'єктом регулювання є ринкова економіка. Позасистемним утворенням – суб'єктом регулювання є держава.

2. Ринкова економіка функціонує автономно без участі держави.

3. Державне регулювання здійснюється одночасно у відношенні до тривалості функціонування ринкової економіки через внесення змін до законодавства (етимологія слова «регулювання» підтверджує саме нормотворчий характер регулювання будь-якої сфери діяльності суспільства).

4. Зміни до законодавства передбачають введення у законодавчу базу нових норм або зміну вже існуючих, що може спричинити виникнення нових приватних економічних інститутів об'єктів у ринковій економіці.

5. За рахунок вступу в дію нових (змінених) норм та/або економічних інститутів чи зв'язків, що виникли після їх вступу в дію, ринкова економіка продовжує функціонувати автономно, однак за новим принципом роботи, що автоматично забезпечує її розвиток у рамках і напрямі, що корисні державі.

6. Державне регулювання ринкової економіки ліквідує причину недосконалості роботи ринкової економіки, її внутрішній дефект, який може бути пов'язаний з інституційними, адміністративними або іншими особливостями діяльності господарських суб'єктів у рамках ринкової економіки.

Економічна теорія і практика країн з ринковою економікою виробила складний і різноманітний державний механізм реалізації структурної політики. Він охоплює цілу систему форм, методів та засобів впливу на вітчизняних та зарубіжних виробників з метою формування конкурентоспроможних національних комплексів і виробництв.

До нього належать політика фінансова, грошово-кредитна, митна, цінова, валютна, доходів, антимонопольна, інституціональна, зовнішньоекономічна тощо. Цей механізм впливає на реалізацію економічної політики як безпосередньо, так і опосередковано, коригуючи дію ринкового механізму.

Важливим кроком у правовому врегулюванні питань участі держави у сфері господарювання стало прийняття 16 січня 2003 року Господарського кодексу України. Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою, є [1]:

- структурно-галузева політика, спрямована на здійснення державою прогресивних змін у структурі народного господарства, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення. Складовими цієї політики є промислова, аграрна, будівельна та інші сфери економічної політики, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу;

- інвестиційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у

галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним;

- амортизаційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання найбільш сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі;

- політика інституційних перетворень, спрямована на формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформування відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації та націоналізації виробничих фондів, забезпечення на власній основі розвитку різних форм власності і господарювання, еквівалентності відносин обміну між суб'єктами господарювання, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання та ліквідацію будь-яких протизаконних економічних структур;

- цінова політика, спрямована на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін;

- антимонопольно-конкурентна політика, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки;

- бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу;

- податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання,

стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів;

- грошово-кредитна політика, спрямована на забезпечення народного господарства економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки;

- валютна політика, спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання;

- зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Висновки. Отже, цілями державного регулювання економіки є економічне зростання, справедливий розподіл доходів, повна зайнятість, соціально-економічна ефективність, стабільність цін, збалансованість платоспроможного і торговельного балансу. Державне регулювання економіки повинне здійснюватися з дотриманням таких принципів:

- системний вплив на розвиток соціально-економічних процесів з урахуванням тісних взаємозв'язків ринку капіталів, фінансів, товарів, праці на базі формування необхідних економічних регуляторів і нормативів, методичної бази,

- ефективне управління підприємствами державного сектора економіки,
- сувора відповідальність органів державної влади за отримані результати від регулювання економіки.

Список літератури: 1. Господарський Кодекс України 17.09.2008, стаття 10. 2. Дідківська Л. І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К.: Знання-Прес, 2008. – 213 с. 3. Зухба Д.С., Зухба Е.Н., Каптуренко Н.Г. Принципы и проблемы государственного регулирования экономики. – Донецк: ИПЦ «Донецк», 2002. – 25 с. 4. Малиш Н. А. Макроекономіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. А. Малиш. – [3-те вид. стереотип.]. – К.: МАУП, 2007. – 184 с. 5. Макроекономіка: Підручник / А. Г. Савченко, Г. О. Пухтаєвич, О. М. Тітьонко та ін.; За ред. А. Г. Савченка. – К.: Либідь, 2005. – 208 с. 6. Михасюк І. Р., Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В.М. Піча», 2006. – 220 с. 7. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб. / С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с. 8. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / Д. М. Стеченко. – К.: Знання,

2007. – 271 с. **9.** Складов П. В. Поняття державного регулювання і державного управління економікою в умовах ринку / П. В. Складов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – № 2 (18). – 2012. – С. 56-60. **10.** Ходов Л. Г. Основы государственной экономической политики: Учебник / Л. Г. Ходов. – М.: Изд-во БЭК, 2007. – 332 с.

Надійшла до редколегії 05.07.2013 р.

УДК 330.101

Теоретичні підходи до дефініції поняття державне регулювання економіки / Миргородський Д. Ю. // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 49 (1022). – С. 90–98. – Бібліогр.: 10 назв.

В статье рассматривается сущность государственного регулирования экономики, определены основные подходы сути государственного регулирования экономики. Обоснована система инструментов государственного регулирования, как составная часть механизма реализации экономической политики государства.

Ключевые слова: государственное регулирование, государственная экономическая политика.

In article the essence of state regulation of economy is considered, the main approaches of an essence of state regulation of economy are defined.

Keywords: government regulation, government economic policy.

УДК 369.06

Н. А. МОЛОЗИНА, аспірант, Класичний приватний університет,
Запоріжжя

МОДЕЛЬ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗМІРУ СТРАХОВОГО ТАРИФУ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СОЦІАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

У статті запропоновано модель визначення оптимального розміру страхового тарифу обов'язкового соціального медичного страхування, яка побудована на проведенні оцінки ступеня соціальних ризиків та їх оптимізації за рахунок врахування результатів оцінювання при визначенні розміру страхового тарифу.

Ключові слова: страховий тариф, обов'язкове соціальне медичне страхування, структура страхового тарифу, соціальні ризики, страхові кошти.

Обов'язкове соціальне медичне страхування є економічною категорією, яка знаходиться в підпорядкованому зв'язку з категорією фінансів. Ефективна та дієва методика визначення розміру тарифної ставки забезпечує фінансову стійкість страхових операцій та забезпечує ефективне виконання функцій та вирішення задач медичного страхування. Визначення необхідного розміру страхових тарифів із обов'язкового медичного соціального страхування надзвичайно важливе для формування і використання фондів страхування, їх подальшого розподілу і перерозподілу, для здійснення соціального захисту застрахованих на випадок захворювання.